

A szimmetria utolsó tolmácsa

És így, több mint négy évtizeddel azután, hogy elhagyta Čandri rejtett és árnyas zugait, az ifjúkori ideálok elkerülhetetlen és fájdalmas elveszte után, a kommunizmus fékevesztett és könnyed bukása, az állam szétesése és megsemmisülése, a háborúk, a halálózások és száműzések után, újra visszatért egykori kiindulópontjához. Igen, csupán az évek múltak el. Egy, kettő, három, négy. Majd még négy, majd öt, majd tíz, húsz. Lőttek a kommunizmusnak, lőttek a szocializmusnak, eltűnt a munkásosztály, a világ összes proletárja, elveszett a testvériség-egység, egyik napról a másikra érkezett meg az emberarcú kapitalizmus. Sok kandúr pusztult el öregségében. És varjú. És fa.

Kicsiny, szinte szertefoszló tetemei a jelenségeknek és dolgoknak, szétdobált csonttörmelékek tömege egy rég elhagyott és elfelejtett archeológiai lelőhelyről, elsüllyedt szigetek kételtűinek kiüresedett váza.

Megjelentek a drogfüggők, a tigrisek és a sasok, az új hősök, a megrendelt gyilkosságok, a márkák és a dollárok, a dílerek, a csempészárúk, a viszonteladók, a próféták és a javasasszonyok, a rácsok az ablakokon és a zárt ajtók az épületeken, a tisztázatlan gyilkosságok, az újgazdagok, az AIDS és a számítógépek. Eltűntek a fizetések, eltűnt a lelkesedés, a félelem a büntetéstől, a családi idill és az autoritás, eltűntek az egypártrendszer rátarti pofái, az ifjúsági tanácskozások, a munkaakciók, eltűnt az önzetlenség, a lányos szemérmesség és az az idő, mikor az egész város a közeli ligetbe ment a munka nemzetközi ünnepén.

Abban az időben, amikor még ennek a teljesen személyes történetnek sem sejlett a vége, az általános állapot inkább hasonlított volt nyugtalanító zűrzavarra, mint azt az átgondolt és megállapodott összhang benyomása

---

Részletek a Poslednji tumač simetrije (Narodna knjiga/Alfa, Beograd, 2005) című regényből

eláruhathatta volna. Valahol, az archívumok porának elszürkült fedéltáblái között, ott maradtak az ötvenes évek lendületei, a hatvanas évek nagy reményei, ott maradt a hetvenes évek fordulati ereje, az egyediség büszkesége és daca. Célzatos irodalom, praxisfilozófusok, marxisták, irodalmi szemlék, filozófiai folyóiratok, az intellektuális angazsáltság mámore, a lázító könyvek. Mindaz a nagyság, ami hiányzik a mából. Mindazok a kimondhatatlanságok, melyekről már senki sem akar beszélni. Ki is beszélne minderről, esetleg az, akinek nagy érdekei fűződtek hozzá, hát nem? Hát még a háborúk és a róluk terjengő szóbeszéddek.

Az emlékezetben már régen létezik az a falu, melynek körvonalait még az apja álmodta meg. Ő, aki nem ismerte fel, miközben találomra vándorolt a világban, és a hontalan ember gyanús álcája mögé rejtőzött. Azt a falut, máshol lévén, szenvedélyesen és vágyakozva kereste, gyakran elbátortalanodva a fáradságtól, kétségbeesésében félrebeszélve, álmatlanságtól kimerülten. Magában hordozta azokat az alacsony házakat az átlátszatlan ablakaikkal, a virágtalan mezőket és a fákat, melyek ritkán susogtak. Mindaddig, amíg újra meg nem látja Pannónia sötét és nedves klorofilljában, az elsüllyedt hajótörtek legendájához hasonlatosan.

Erről is gondolkodott az, aki egy bizonyos ideig habozva állt a kőhídon gyermekkorra házának homályos körvonalait nézve. Az az ember a meleg télikabátjában mindenben hasonlít ama elkeseredett kevesekhez, akik egész életüket azzal töltik, hogy valami távoli értelmet keresnek. Több mint egyszerű: vannak, akik ilyen valamire predesztinálódnak. Ha most egyáltalán tudott az életéről gondolkodni, azok viszont, kik eléggé ismerik, alátámaszthatják, hogy soha abba sem hagyta a gondolkodást, akkor csak kifakult színeket láthatott, halványpirosat, fakózöldet, fakókéket; mintha többéves eső áztatna kitaratóan mindent, amihez hozzáért. Mintha egy jól fizetett takarítónő napokig vizes ronggyal súrolná élete lecsupasztított lépcsőjét. Az újabb széllökéstől tartva a szemüvegét igazgatta, és teljesen el volt veszve.

Gyakran pont így képzelte el saját magát: ember, kinek homlokán ráncok mélyülnek, aki a téves helyeken keres okot a reményre. Mindenki a saját vigaszát keresi: ebben talált némi igazolást. Most eljött az az idő, mondják, amikor az elképzeltetlen elképzeltető lett, és kezdetét vette a lehetetlen megtörténte.

Talán még igaz is lehet, hogy egy pillanat alatt sok minden megváltozhat. Hallgatag lett, nem bízhatott már sem az élőkben, sem a holtakban, sem a kőben, sem a vízben.

És itt a visszatérés.

Visszatérés! A róla szóló történet nem egyszerűen csak az a régi, nagy mese a visszatérés varázsáról, arról a vágyakozó Odüsszeuszról, aki meglátja szigetét annyi év vándorlás után, a szülői házról, melyet egy ember sem hagy-

hat el soha, és amelyet mindig magában hord, az újra meglátott útról, melybe belevésődtek a gyermekkor lépései, a sárról és a porról, melyekben ott maradt a lábnym, mint a Hírességek sugárútján.

Nem, ő nem nosztalgikus alkat. Korántsem. Már csak azért sem, mert a nosztalgia mindig, mindenben, bizonyos tekintélyesebb életkorhoz tartozik, fenntartva azon személyek részére, akik már megtanulták saját lépteiket milliókban mérni. Ő épphogy átengedte magát az ötvenedik évnek, annak a kornak, melyben az ember nagy illúziói a háta mögé kerülnek, de azért szenvedélyesen, mint egy megátalkodott külvárosi bélyeggyűjtő, százával ápolja a kisebb és a végzetességükben kegyesebb illúziókat.

Amikor föltámadt a szél, Čandrliben mindig is ama állítás felé hajlottak, hogy az emberek elveszítik saját biztos és kitaposott ösvényeiket, és mindaddig, míg a szél fúj, teljesen képtelenek rátalálni azokra. Elveszettek maradnak, sors és élet nélkül, a levelek, a por és a homok forgatagában.

Igen, a szél most fúj Čandrliben, az elveszettek falvában, mely annyira hasonlít ahhoz az alakhoz, mely döntésképtelen, míg a szél erősödik, azok ez a falu, akik így vagy úgy lemondtak az életről. A valós emlékek ilyenkor jobban hasonlítanak az emlékek kísérteteire és valótlan árnyaira, mint bármikor máskor, míg a hamis emlékek olyan meggyőzően kielezett színeket öltenek, hogy teljes egészében lecserélik a valóságot.

És még mindig hitték abban a Čandrliban, amelyben a végére minden kiegyenlítődik: ha egyik nap túl sok szerencséd van, a következő napon egy egész fuvar szerencsétlenség vár rád.

A látvány ismerős, az arcok újak

Teljesen elcsépeltnek tűnik arról csámcsogni, hogy az utazás, mint olyan, mára mennyire megoldott technikailag, a kényelmes és gyors célba érésre egyszerűsödött, és hogy eközben mennyire megölték a kaland és bizonytalanság jól ismert szellemét, mennyire darabokban hevernek a találkozások vidám fordulatai, és hogy a csontig rágva minden lehetséges élvezet. De nem elvetendő, hogy az utazás minőségével és a tartamával kapcsolatos minden nehézség, a kaotikus ország rozzant, a feltételnek meg nem felelő vonatállománya abszolút elhanyagolhatóvá válik azok számára, akik Čandrlri irányába rugaszkodtak el.

Mintha ő nem tudná, hogy Čandrliben és környékén mindenki a maga módján igyekezett megnehezíteni az érkezést mindazok számára, akik ezt csak a szórakozás és az élvezetek kedvéért tennék. Nincsenek véletlen oda-csöppenők, Čandrlibe csak azok utaztak, akiket a nagy szenvedések és a kínok vittek rá a látogatásra.

Ezért, mikor azon a reggelen elindult az újvidéki buszállomásra, tudta, hogy a szokásosnál sokkal hosszabb napnak néz elébe, melyet túlnyomórészt

a különböző közlekedési eszközök összehangolásával, ráérős és kissé ideges ücsörgéssel fog tölteni kávéházakban és vasúti vendéglőkben, hogy pocsek kávék és piszkos csészek, ismeretlen arcok és arcvonások élénk földrajzi tájain való kutakodás, párszor már átolvasott újságok újralapozása és érdektelen települések látványa vár rá, melyek a nap óráján szükségtelen, útba eső pontokként vannak bejelölve.

Mindenesetre ez van, és ahogy közeledik Čandrihez, egyre több alkalom kínálkozik majd, hogy felszítsa magában a lappangó reményt, hogy egyes jellemző vonások, ugyanúgy, mint a tájak is, régi ismerősökre és felejthetetlen vidékekre fogják emlékeztetni.

Čandribe soha nem vezetett rendes út, manapság sem vezet, és ahogy a nemzetközi közösség terveiben alakulnak a dolgok, nem is fog.

A valódi utazóknak a távolság, az utazással töltött idő, az utak minősége egyáltalán nem fontos.

Ugyanúgy, mint ahogy neki se, mert eltökélte, hogy ez az utazás egyirányú lesz, a több mint harminc évvel ezelőtt megkezdett utazás menettérti jegyével.

Nincs kétség, az ember évtizedeket, kettőt vagy hármat, eltölt valahol – melyek gyorsabban eltelnek, mint ahogy gondolta volna, – abban az illúzióban, hogy mozgása mindig egyértelműen előre irányul, visszafordulás és visszatérés nélkül. Mindaddig, míg meg nem üti a bokáját, mint ahogy már sokan megütötték, és meg nem érti, hogy az élet korábbi próbatételeinek is megvolt ugyanez az első-szerűsége, és varázsa volt az erős elhatározásoknak.

Az első megrekedés a várakozásnak megfelelően és időben érkezett, az első ismeretlen emberekkel való ücsörgés viszont, akik a régen meszelt helységben kezüket melengették a már kialudt kályha körül, gyorsan eltelt.

A vonat zsúfolt vagonjaiban rövid ideig tartó tolakodás után következett be a második, komolyabb fennakadás. Kávéból már kettőt megivott, egy kicsit mégis melegebb volt, a szél mintha lágyított volna az ablaküvegre mért csapásain. Csupán pár kilométerrel került közelebb úti céljához, ami csodamód hozzájárult ahhoz, hogy az elővigyázatossága és a feszültsége lassan alábbhagyjon, a véletlen találkozásokkal szemben tanúsított elővigyázatossága, melyekre készen állt, mihelyt elindult a szülői ház felé. Nem láthatta, valószínűleg sokáig leste az alkalmas pillanatot rejtekéből.

„Te pont ilyen időben utazol?”

Meglehet, hogy összerezzen, más esetben az ilyen megszólítás várhatóbb lett volna, meglehet, hogy elmulasztott mosolyogni, bár ez hozzátartozik a szokásos kérdés-felelethez, az autóbusz- és a vonatállomások hangulatához és alapdísztételéhez. Megpróbálta ideges összerezzenését, az elsődleges reakcióit bár némileg csillapítani felelete lágyságával.

„Minden napnak megvan a maga utazója.”

Ekkor a mosott viharkabátot és zsíros kalapot viselő ember valahogy óvatosabban és kevesebb érdeklődéssel nézett rá, majd bizonytalanul megvonta a vállát, úgy tűnt, mintha a beszélgetés befejeződött volna, még mielőtt elkezdődött.

Azonban emberi gyöngeség, kíváncsiság a neved.

„Idevalósi vagy?”

„Nem.”

„És hova utazol?”

„Čandrlibe.”

„Čandrlí. Te is. Az idén mintha mindenki csak Čandrlibe vagy Čandrliból utazna. Éppen gyakoriak ezek az utazások. Nem számít se az idő, se a mód. Néha hangosan eltöprengek, hogy mi lehet abban a Čandrliben, hogy egyből mindenki rákapott.”

Várta, hogy a beszélgetőtárs kellő érdeklődést tanúsítson, még támadólag felé is hajolt, hogy nem fejtené-e ki alaposabban és részletesebben az egyes Čandrliről szóló meséket, megrövidítve magának ezzel a két utazás közötti várakozást. Meglehet, hogy el kellett volna fogadnia a játékot, meglehet, hogy megért volna egy kis fáradtságot és kedvességet.

Határozottan lapozgatta az újságot, majdnem ama döntés peremén, mely szerint megkérdezné, hogy rájött-e a növekvő érdeklődés okaira. De talán megjelent az autóbusz.

„Sok szerencsét, ha már oda hajt a kényszer. Ég áldjon! Sietek.”

Megérkezett az a busz is, mely őt fogja szállítani addig a városkáig, melyben szerencsésen töltötte gimnáziumi napjait, a busz gyorsan, megállás nélkül elmegy majd a fehér ablakos, vörös téglapépület mellett, s ő majd csak egy pillanatot kap, hogy tekintetével megkeresse saját fejét, mely gyakran merő unalomból ki-kínézett az ablakok valamelyikén. Mintha arra számított volna, hogy valami olyat láthat meg, ami majd döntő jelentőséggel bír.

A kötelező állomási díszlet villámgyorsan becsúszott a buszablak szabta keretbe. Indiján nem állt fenn annak veszélye, hogy ismerősökkel találkozzon. Nem, csak végigsétált azokon az utcákon, amelyek egy bizonyos négyévnnyi szakaszban, mely sokkal hosszabbnak tűnt, számára a minél rövidebb tartózkodást, a továbbiakra vonatkozó nyitott átjárást jelentették.

„Hát te, čandrlí, hogy vagy?”

Á dehogy, csak magát csapta be azzal, hogy valaki felismerheti és megszólíthatja, csak önámítás volt, hogy az egykori hívó szó, a szimmetria elve alapján, még ma is hallható. Mintha a szülőfalu illatai és hangjai, az utazás kezdetétől jelen lévő, egészen Indijáig terjedtek volna intenzitásukkal.

Iskoláztatásának eme városában újra meggyőződhetett egy világ maradanóságáról és statikusságáról, a megjelenés és a szerkezet megkövesedtségéről.

Minden ugyanolyan volt, bár tudta, hogy csakis valamilyen látomásról lehet szó, ugyanazok a kutyák és macskák, ugyanazok, csak egy árnyalattal kopottabb és szürkébb házak, ugyanaz a piac néhány pulttal, az a hely, ahol egy egész éven keresztül mindennap megvette a fél kilogramm kenyeret és a doboz cigarettát, ugyanazok a sarkok, melyeken most azokhoz hasonló emberek tartózkodnak, legalábbis korukat illetően, mint akik évtizedekkel azelőtt álltak ott.

Nem is sejtette, hogy megváltozhatott az a cukrászda, mely fiatalsága összes süteményét fémjelezte, még a legyek is ugyanazok voltak, épp csak a saját apját és önmagát nem láthatta a kirakaton keresztül, vagy talán elrejtette őket a homályos, piszkos üveg. Ugyanazon a helyen, ugyanannyi ablakkal, ugyanolyan elhanyagoltan állt az a szálloda, amelybe soha nem volt mersze bemenni.

Volt egy álma, melyet időről időre intenzíven újraálmódott. Minden alkalommal elveszett ebben a kisvárosban, és abban a pillanatban elviselhetetlen éhséget érzett. Kitarótan kérdezősködött szállás után, és mindenki útbaigazította a szálloda felé, amit sehogy sem tudott megtalálni, még részletes magyarázat után sem. Álmában a gulyás ínycsiklandó illata kísértette, az éhség egyre nagyobb lett és egyre elviselhetlenebb, és verejtékben úszva ébredt.

Indíjának hívják azt a várost, melyben iskoláskorában mindig elveszett volt, és elviselhetetlenül éhes.

Az első cigaretták eme városából bármit meg szeretett volna tartani az emlékezetében, hogy megteremtse a gimnáziumi emlékeknek ama édeskés gyűjteményét, de nem volt, amit érdemes lett volna megjegyezni, még a legnagyobb erőfeszítések és a legjobb szándék mellett sem talált rá okot, hogy akármire is emlékezzen.

Egyszer régen elvezette Anasztáziát, kitartó unszolásának engedve, ennek a városkának a peronjára, hogy felfedje előtte felnőtté válásának döntő helyszínét, és azt mondta neki, hogy ez az egyetlen módja annak, hogy megismerhesse, hisz egész ittlétének a legkedvesebb részlete tulajdonképpen maga a távozás. Ő csak mosolygott, mi mást is tehetett volna.

Mind a négy indíjai évét olyan levelek írásával töltötte ki – ne tűnjön túlzásnak –, melyeket nem volt kinek elküldenie. Később, amikor már megjelentek olyan személyek, kiknek postaládája felvehetné a gyóntatószék biztonságos alakját, teljesen érdektelenné vált számára a vallomástétel.

Sietősre fogta lépteit az autóbusz-állomás felé, megérezve a nem remélt fáradságot, mára pont elég volt abból az adósságlerovásból, amivel a nevelkedés egy bizonyos szakaszának tartozott, ma az ő arca teljesen másmilyen kellene hogy legyen. Máris szitkozódott, hogy ennyi ideig kitette magát a szélnek egy olyan város kedvéért, ami semmire sem tudta emlékeztetni. Visszafelé menet még ücsörgött pár percet a park egyik padján, de az tényleg

nem bírt semminemű jelentőséggel. Csak azt érezte, hogy a kitaró szél még a meg nem jegyzett ifjúság fennmaradt porát is szertefújja, és már megint egy buszban volt, abban, amely alapos bizonyítéka volt annak, hogy semmi sem változott.

Több mint tíz óra telt el az utazása kezdetétől, és most már biztos volt benne, hogy hamarosan olyan látvány bontakozik ki tekintete előtt, amely mindannyiunkban megvan, és minden ellenszegülés ellenére is, az idillnek egy nevetséges és szomorkás mozaikjává rendeződik.

Tetők árnyékban, a hold Čandrli alatt, a folyó moraja, halászhálók, hajók vonulása.

Míg a busz az egyenetlen úton száguld, a piszkos ablakon berepülnek a képek. Ím, Vajdaság rohan az ablak mellett: sarjadó búza, disznók, kukorica, traktorok, csatornák. A hófedte álmos Čandrli, a lecsupaszított fák, fűcsomók, melyek ellenállnak a korai télnek.

Kedvetlenül vagy sem, az ingerlékeny vagy csodálkozó, nyűgös vagy aggodó buszsofőr mégis ráállt, az ő hosszan tartó unszolására, hogy Čandrli bejáratánál megálljon. Nem azért, és ez teljesen biztos, mert az életét féltette volna, és nem azért, mert azt szerette volna mondani, hogy már alkonyodik, a szél viszont erősödik.

Kétség nem férhet hozzá, hogy amikor kilépett az út mellé, ahol a csatornában a szél már napok óta hajlítgatta a nádat, míg az autóbusz dübörögve távolodott, mégis hallotta annak majdnem kísérteties süvöltését a fák már lecsupaszított koronájában. Felocsúdva sem sikerült még összeszednie magát, a gyermekkor viszont, a levert térdek, az igazságosság és igazságtalanság kislíri érzése, minden visszatért, a hideg szél hirtelen rohama pedig majdnem kitepte kezéből a táskáját.

Tekintete előtt, mely már hozzászokott az alkonyhoz, ott volt Čandrli, az aggodalomnak és örömmek az ismert és elfelejtett látványa, az ifjúkor herbáriumának összeszáradt emlékei, melyeket az elmúlt évtizedekben szép lassan elfelejtgetett, átengedve őket a por és a doh hatalmának, és amelynek oldalait néha szándékosan vesztette el útközben.

Az a hely állt előtte, amit egyszer régen, mint a szökés és az indulás kezdeti állomását határozott meg.

Most, amikor a saját kérésére jött ki az alkonyba, csak gyerekek morcos arcát szerette volna látni, az ismeretlent megugató, elkerülhetetlen kutya-falkákat, kacsákat, libákat, még ha tudta is biztosan, hogy abban a kora esti órában mindenki jól bereteszelte a kertajtót, és becsukta az ablakok zsaluit.

Míg átfagyott kezével utazótáskáját szorongatta, melybe egész eddigi élete belefért, mely nem sokban különbözött attól a batyutól, mellyel valamikor régen a világ átláthatatlan tágasságába kísérték ki, mintha újra megkívánta volna, és keresné a korai évek idillikus képét, teljesen meggyőződve afelől,

hogy semmi sem változhatott, azonkívül, hogy a fából készült keret kisebb lett, parányibb, mint amilyenre számított.

Erről is gondolkodott az, aki egy bizonyos ideig döntésképtelenül állt a kőhídon a gyermekkor házainak kivehetetlen körvonalait szemlélve.

Mi az egyáltalán, amit elfelejtett, és mi az, amit most fedezhetne föl, míg a szél újabb rohama, mely a hátát érte, a célba vett fém helységnévtábla felé tolt, mely a nevet mindig is inkább elrejtette, mint jelezte, szándékosan elgörbítve és összefirkálva. Ennyi év után tudta, hogy eltűntek azok a részletek, melyek ismeretlennek és felfedetlennek tűntek, titkok fátylába burkolva, a gyermek számára érinthetetlenül.

Az újabb szellőkéstől tartva a szemüvegét igazgatta, és teljesen el volt veszve.

Čandrlit már befedték a sötétség sűrű fátylai, és az éjszakában csak egyes helyekről hívogattak a pislákoló fények. A hely, melyet elfelejtett, de melynek ellentmondásossága, ellenszenvedése és képlékenysége, elmaradottsága és távlatossága teljesen lenyűgözte. Itt, a jövő hosszú árnyéka alatt, egy időben élt a tegnap és a ma.

Az itt élő emberek képessége arra, hogy egyszerre érintsék a múltat és a jövőt, hogy ne különítsék el az emlékeket és az elvárásokat egymástól, jelenti azt, amitől megszökött a korszerű fragmentáltságba, megsejtve és kutatva saját körvonalait.

Eszébe jutott, hogy Čandrliben mindenki arra tanítgatta, hogy azok, akik ott születtek, ugyanúgy, mint azok, akik oda költöztek, mindig azzal a súllyal élnek, amit az élet a hátukra pakolt.

És ezen mindenki ugyanazt értette. Nem volt, aki ne tudta volna, Čandrliben egyedül csak így, ezzel a súllyal lehetett tartózkodni, az élettől megmacskásodva. Már csak természetes, hogy ez azokra is vonatkozott, akik önként vagy kényszerből elhagyták, ha egyáltalán el tudták hagyni. A gondok súlyát nem lehetett otthagyni, vagy másoknak átadni.

Csak amikor meglátta, már meglehetősen görnyedten, mélyen a szemébe húzott sapkával, csak akkor értette meg, hogy Božo Jelačić ugyanazon a helyen vár rá, melyről annak idején az apja rendeletére kísérte ki a messzi, érinthetetlen világba, így volt szokás nevezni minden talpalatnyi földet Čandrlin kívül. Még egyszer megérthette, hogy a reggel nem különbözik sokban az estétől, és hogy ő sem különbözik sokban régebbi önmagától, mint ahogy az a görnyedt ember sem a buszállomáson.

Az, akinek végtelen sok olyan szokása és tulajdonsága volt, melyek még a čandrliai számára is furcsák voltak néha. Hogy keserűen beszél a világforradalomról, a társairól, kikkel sok közös élménye volt, a történelmi freskókról és a figurákról, akik őt csodálták, és hogy kissé kántálósan fejtegeti mások sorsát és életét, hogy írni és alapvető számtani műveletekre tanítsa őket, hogy

visszamaradottnak látszik, hogy végeláthatatlan türelemmel próbál mindenkinek segíteni, hogy teljesen hitelesen és igazságszagúan el tudja mesélni, hogy sehol senkije nincs a világon, és hogy több mint százéves, hogy még ha nincs is semmije, akkor is megvan mindene, amire szüksége van, hogy váratlanul, de mindig jókor jelenik meg, hogy néha társaságban úgy hallgat, mintha soha meg se szólalt volna, de úgy, hogy ez az ő szelíd némasága többet árul el, mintha beszélne.

És ezért nem kell beleképzelnünk abba a čandrli délutánba, hogy az ő apja, áldott álomra hajtva fejét az indiiai kocsmák valamelyikében, egyedül és elhagyottan, egyáltalán gondolhatott volna bármit, vagy elvárhatott volna Božótól annál többet, mint amit az megtett, valamivel több gyöngédséget és gondoskodást, és nem csak a telefonkészülékkel való néminemű ügyeskedést és a halálhír jelentését.

Nem, aki őt ismerte, bizonyosan megmondhatta, hogy ilyesmi még csak eszébe sem jutott volna.

Azokon a sikeres utazásokhoz kapcsolódó szokásos megállapításokon, a megtett előkészületek nehézségéről és a fáradságról való kérdezősködésen, az igéknek ama láncolatán kívül, mely magába foglalja a megkönnyebbülést, Božónak mintha nem akaródzott volna többet megszólalni azonkívül, hogy párszor megismételte, hogy nem is kellett neki olyan sok idő, hogy megtegye azt a távot, amit éveken keresztül egyre csak növelt, és hogy Čandrliben, régi jó szokás szerint, semmi sem változott.

„Lám, még én is tudtam, hol kell bevárjalak”, szaladt ki a száján a szemrehányás legkisebb jele nélkül.

Ha ezt a pár szót köszöntésnek lehet nevezni, akkor minden rendben van, ehhez hozzáadhatta azt is, amire számított, és azt is, amire nem, azt, amiről azt hitte, hogy hallania kell, pont most, ezen a falusi őszi estén, és elkerülhette érzelmei atlaszának azt a makacs kémlését.

„Áldott legyen a szél; amit elvisz, azt törvényszerűen vissza is hozza”, mintha Božo meg szeretne volna húzni a válaszvonalat a köszöntés és között, ami neki jár, mivel úgy vélte, hogy ezután úgy fogja magát érezni, mint ha soha ki se lépett volna Čandrliből.

Különben is a jövevény nem látott különösebb okot egy hosszabb és alaposabb beszélgetésre.

Mi az, amit Božo Jelačić ne tudott volna, behúzódva a saját több évtizedes teknőspáncéljába, miközben bagolymód volt jelen és figyelt, mi az, amit esetleg felfedhetne előtte? Valamely új igazságot a világról, valamely kimagasló mechanikai sajátosságot, valamely új evolúciós vagy revolúciós igazságot, valamely civilizációs előrehaladást, amely törést okozna a gondolkodásában?

Abban a pillanatban, kissé elveszette Čandrli sötétjében, amikor felfogta, hogy teljesen ellentétes irányba indultak, mint amerre a gyermekkorát

rabul ejtő ház van, nem bírt tovább hallgatni, meg kellett szakítania azt a szent csöndet, hogy megkérdezze a tanítót az okokról.

Csöndesen, szinte konspiratív módon, mint a régi jó forradalmi időkben, elmormogta, hogy az ő házába mennek, hogy megigyanak egy italt a halott lelki üdvéért. Ez mégis felfoghatatlan volt, és okot adott a rosszallásra.

„Miféle halott? Az, akit régen eltemettünk és elsirattunk?”

„A te házában más emberek vannak, új tulajdonosok, sokan vannak, és nem lenne jó, ha most zavarnád őket. Érted? Lesz még arra idő. Azt mondják, hogy a szél zavarja őket a gondolkodásban, minden idegesíti őket, így hajlamosak meggondolatlanul cselekedni.”

„Božo, állj már meg egy pillanatra, miféle más emberek, miféle új tulajdonosok? Ki adta nekik el a házat? Ki engedte meg, hogy bemennek? Apám a sírból? Vagy te?”

„Hogyhogy én?” – gyorsult fel, mint mindig, amikor összezavarodott. „És még hogy apád? Nincs igazi válasz, ők egyszerűen azt állítják, hogy a ház az övék. Ugyanúgy, mint ahogy mások, akik tömegével érkeztek.”

„Mért nem próbáltad megmagyarázni nekik?”

„Próbálkoztam, hiába. Mintha nekik kellene bármilyen magyarázat. Az ő erejük sokkal ősbibb. Különben is, majdnem minden házában új lakók vannak. Čandrli hamarosan már nem is így fogják hívni. Én maradtam és még egy páran, akiknek van erejük, vagy akiknek hiányzik az akaratuk az induláshoz.”

„De kik ezek?”

„Emberek.”

„Hogy kerültek ide, és mit keresnek?”

„Hogy kerültünk mi ide? Tán a baj kergeti őket, mint ahogy a baj mindenkit megtalál, tán a végzetük vezeti őket ide, vagy egyszerűen nincs hova menniük. Fontos ez egyáltalán?”

„Hát jó. És ti mért vagytok nekik útban, mért kéne nektek elmenni, mi az, ami idevonzotta őket?”

„Mért nő a fű, mért folyik a Duna, mért, mért?”

A szél újabb rohama, egy elnyújtott süvöltés, mintha ez emlékeztette volna őket, hogy az efféle beszélgetéseknek nem a nyílt utcán van a helyük, melyet lassan befed a sötétség és kitölt a kuttyák ugatása, és hogy el kell bújniuk a természet kedvtelése és a rosszindulatú tekintetek elől.

A hold sietősre fogta Čandrli felszakadozott felhői között, mintha szelídítetlen beképzeltségük árnyékai elől menekülne. A messzi villanypóznák körül fénygyűrűk világítottak. Valamikor Mladen ezzel szórakozott. Egyszer még lefesteni is megkívánta a valótlán látványt, de a végeredmény csak egy egyszerű pirosas folt lett, ami szét akart folyni.

A szereplők gyors léptekkel távoztak az őszi színpadról, de épphogy csak Božo becsukta a ház ajtaját és a pálinka után nyúlt, ő pedig még ott állt úgy, ahogy volt, elgondolkodva listázta magában azokat a kérdéseket, melyekre tartalmas választ remélt, amikor dörömbölés hallatszott. Mintha valaki szándékosan kövekkel dobálna a zsalut, és üvöltött az éjszakában, mint egy hegyi szörny, míg a fenyegető hangok távozásra felszólító parancsok voltak.

Božo csodálatosmód egyáltalán nem mutatta ki, hogy nyugtalan. Csak kicsit erősebben húzta meg a pálinkásüveget, megfélekedvén vendégéről.

„Ez éjszakáról éjszakára megismétlődik, csak türelem kell, hogy kivárd a reggelt. Vagy a pillanatot, amikor beözönlenek a szobába. Kiválasztották azokat, akiknek el kell menniük, nem sajnálják a fáradságot annak érdekében, hogy az utolsó čandrlí lakost is elmenni lássák. És sokan elmentek, majdnem mindenki, azt mondták, minden különösebb ok nélkül, de nem bírták már tovább.”

„Mit akarnak?”

„Azt állítják, hogy elzavarták őket a lakhelyükről, az otthonaikból, arról a földről, melyen mindig is éltek. Most ők szeretnék elkergetni mindazokat, akik nem velük vannak, el szeretnének tüntetni minden nyomot, minden zavaró tényezőt, és biztosak benne, hogy nekik ehhez joguk van, mert őket is mindig üldözték és kergették.”

„Legalább védekeznek, magyarázkodnak valaki közlük?”

„Néha. Általában sikertelenül.”

Ezután valaki erősen verni kezdte az ajtót. Ki akarta nyitni, meglehet, hogy egy pillanatra azt gondolta, hogy ő sem sokban különbözik azoktól, akik megőrülnek a szeles őszi éjjeleken, azoktól, akik elveszítik értelmüket és a gonosz rohama előtt hitüket az emberi élet értelmében, de Božo megakadályozta ebben.

„Legyél nyugodt. Elmennek.”

„Hát soha nem beszéltél velük? Tán te, ennyi év és ennyi törés után, megengeded magadnak, hogy néma maradj, hogy süketnek és vaknak tettesd magad, ennyit túlélteél azért, hogy a végén megvond a vállad?”

„Az istenért, én csak egy-egy új történetbe tévedt forradalmi rom vagyok. Nem érdeklik őket a magyarázatok, ez nem a meggyőzés ideje, nem kell nekik az ok, ők a saját igazságukat ismerik. Azt mondják, hogy amit tesznek, az teljesen normális, ami elvárható, amire rákényszerülnek, hogy azt teszik, amit velük tettek.”

„Félsz tőlük te, aki semmitől sem féltél?”

„Persze. De engem fizikailag nem veszélyeztetnek. Božo már nem annyira fontos. Božónak nincs is mit vagy kit vigyáznia. A bátrabbakat jobban támadják, és a házak némelyikét, figyelmeztetés gyanánt, fel is gyújtják.”

Elhallgattak, mintha valami elképzelt egyezségük lenne, és mintha a hangoskodás is halkult volna a ház körül, csak elfojtott zsongást lehetett hallani, amit a szél hozott be az ablakon és az ajtó alatt.

Most ebben a feszült várakozásban és csöndben nézegethette Božo szobáját, egyszerű bútorát. A szoba telis-tele volt könyvvel, aszimmetrikusan szétszórva az ágyon, padlón, szekrényeken, székeken, számos régi tárggyal, újságokkal, fényképekkel, minden sarokban egy kupac valami volt, elmúlt idők valamiféle szimbóluma, mindez olyan benyomást tett rá, hogy még Božo sem tudja, mi minden található itt és máshol. Az a rendetlenség, a rend megalkotásának mindennemű hiánya, összezavarta a vendéget, egy pillanatban azt hitte, hogy szent állatok elhanyagolt birtokán van, az elfelejtett figurák zavaros múzeumában.

Szorosan követte a tekintetét.

„Igen, ez egy múzeum. Az összes emlékem, csodálatos jelenések, szellemek. Halott társaim szellemei, az én forradalmam szellemei, a könyvek, melyeket megpróbáltunk lefordítani, egy hiábavaló forradalom ólomkatonái, a baklövések újoncai, a szimmetria mostohagyermekai, harcosok és árulók, hívók és ellenségek, Čandrli jelenkori szellemei.”

„Mért szellemei?”

„Azért, mert az én, a mi falunk haldoklik, azért, mert életünk Čandrlija már rég halott.”

Csak ekkor erősödtek föl újra a hangok, újra verték a zsalukat a kövek. Nem mozdultak, a pálinkásüveg a megmentés zászlajaként állt az asztal közepén.

„Hova is mennék én már? Kihez? Kinek kellek én még? Čandrli a semmi és a minden számomra. Ha már nem menedék, akkor meg is érdemlem, hogy otthon nélkül végezzem.”

Mladen még mindig csak hallgatni volt képes, lefoglalta a nem várt fogadtatás intenzitása, összezavarodott a meghiúsult elvárásoktól, ő, aki az elviselhetetlenségből egy újabb szerencsétlenségbe ugrott. Ha valaha meg is jelent benne a sejtelem, hogy ő egyszerűen egy igazi lakhely és cím nélküli ember, most fellélegezhetett, mert úgy tűnt el minden oka a kételkedésre, mint a tavaszi nap első sugarai. Nyomtalanul.

„Neked úgyis teljesen mindegy, te úgyis mindig az értelmetlen kutatás mostohagyermeké voltál. Sokáig nem voltál itt, neked a házra nincs is szükséged. Van hova elmenned.”

Szerette volna elmondani, még mielőtt lefeküdtek volna, és Božo eloltotta a villanyt, míg a szemére sehogy sem jött álom, azt szerette volna, ha soha el nem megy, hogy távollétének évei csak sikertelen szökési kísérletek voltak egy belső börtönből.

Azt, hogy hitte, annyi milliárd különböző, becsavarodott, értelmetlen sorsnak egy napon találkoznia kell az emelkedettség talapzatán. És hogy valami módon ebben még mindig hisz.

Évek, melyekről azt hitte, hogy ismeri őket.

„Tudod, én mégis végleg visszajöttem Čandrlibe. Mindörökre.”

A sötétből nem jött felelet, mint ahogy az ő lelkében mindezek az évek alatt Čandrlí se felelt soha. Csak valami halk és fenyegető visszhang, mint kitartó, többszörösen megismételt fordulata egy rozsdás fogaskeréknek.

Hallatszott, ahogy egy éjjeli madár gyereksíráshoz hasonló hangot ad, és ekkor elaludt.

Az álom már rég, már azoktól a napoktól kezdve, melyek a bérelt szobák poros bútorain szóródtak szét, nem jelentett számára megkönnyebbülést. Többször felébredt, a szája egyre szárazabb lett, gyakran hitte, hogy már megvirradt, hogy ezeréves álomban szendereg, mint az a hercegnő, aki megszurta az ujját a rokkán, és hogy nem létezik az oknak az a csókja, mely elindítaná.

Csaknem megszállottan gondolt a Dunára, mely fékezhetetlenül jön, a Holdra, mely a víz felett játszadozik, a folyó kivehetetlen morájára, és amíg ő kavicsokat gyűjtött a régi képekhez, a madár, amely álomba kísérte, újra hangot hallatott. Mintha még egyszer meg szeretné mutatni, mint a Hold, amely oly gyakorta bevilágította Čandrlit, a templomtornyok árnyékát, az elhasználódott tetőket, mindazokat, kik most alszanak, mindazokat, kik nem tudnak emlékezni.

Ifjúkora minden kiüresedett helyéhez, a döntésképtelenség összeszáradt galagonyabokrához, az egykori menekülés lecsupasztított és göcsörtös fájához vitte vissza.

Hát nincs otthon a gondolataival, a gondolataival saját magáról, a fiatal-ságról? A sajátomon kéne hogy legyenek, mint az a miniatűr baba, mely elveszett a glóbuszon, melyet egy kéz ok nélkül megforgatott.

Talán csak itt, álmában, újra felhúzta öreg, kifakult kabátját, sapkát tett a fejére, és lassan elindult Čandrlí utcáin.

Újra az iskolaudvarban volt, az egykori táncteremben a szövetkezeti otthon lerobbant épületében, mozdulatlanul az őszi ködben. Bárhonnan láthatta a Dunát és hallhatta hullámain. Vajon kisfiúként nem abból az iskolából, pont onnan szaladt a partra, és dobálta órákig a kavicsokat a vízbe, szemlélve a koncentrikus köröket a felszínén, mindaddig, míg alkonyatkor egy kéz haza nem vezette?

Szinte vakon járkált fiatal-sága színhelyein, lehajtott fejjel poroszkálva, míg a kabátja gallérján előző élete nyirkos cseppjei gyülekeztek.

Čandrliben mindennek volt hangja, és minden megszólította. A zajok és hangok megtámadták, hallotta azt a régi, jól ismert gúnyos nevetést, a saját

erőtlen segélykiáltásait, a parancsokat, megérezte azon kérdések méltánytalanságát, melyekre nem tudta a választ.

A hangoktól alig sikerült olyannak látnia Čandrlit, amilyen most. Pedig valószínűleg másmilyen. A haladás csúcspontján, minden ház előtt autó, s valahogy mintha a homlokzatok festése is tarkább lenne.

Még mindig voltak libák, melyek gágogva, kissé rekedten és figyelmeztetőleg, pontosan meghatározott időben mentek a folyóra, mint ahogy mindig ugyanazon az útvonalon és mindig ugyanabban az időben jöttek meg. Szítálni kezdhették az őszi eső, míg megszólaltak a templom harangjai, melyek mintha a ködből kandikáltak volna ki az elveszett szárazföld után kutatva?

A nap pedig csöndös és nyirkos volt.

Még mielőtt megközelítette volna az utca végét, meglátott egy házat, valaha fehérét, cserepei mohával benőve. Kissé hidegnek tűnt, mintha a többi ház félretolná. Valahol hátul, az udvar és fűzsarjakkal benőtt part mögött terpeszkedett a Duna. Újra megérezte a víz szagát, és látta magát, ahogy meztláb a part felé szalad.

Nem mert közelebb menni a kapuhoz. Ismeretlen embereket látott, ahogy közvetlenül a fal mellett tevékenykedtek. Egy asszonyt, aki makacsul állt a küszöbön. Sokáig állt, mozdulatlanul, nem tudta rászánni magát, hogy legalább kérdezzen elveszett gyermekkorra házáról.

Semmi értelme sem volt. Szó nélkül megfordult, és visszament Čandrlit központjába, egészen a kereskedésekig, a kocsmáig, egykori ismerősök nyomában. Egy sem volt itt közülük.

Hát mindenki magyarázat nélkül ment el? Most lépten-nyomon ismeretlen arcokkal találkozhatott csupán? Mért néztek rá gyanakvással, segítők szándék nélkül, a magyarázat bárminemű igénye nélkül?

Hirtelen távoztak, és nem hagyták meg új címüket. Mit is kezdhettek volna az új címek ismeretében?

Míg bepislantott régi udvaraikba, megint ismeretlen embereket látott, ismeretlen gyerekeket, akik szinte rettegve menekültek tekintete elől. Csak úgy tűnt, vagy a dolgok tényleg ilyen szembeszökően változtak? Hát tényleg ilyen szembetűnőek lettek volna a hirtelen pusztulás nyomai?

A túlradó gondatlanságról, a közömbösségről és az emberek lehetséges eltűntéről árulkodtak az elfelejtett tárgyak, a kidobott székek az udvarok félreeső zugaiban, szándékosan a fűben hagyott kerékpárok, szétdobált farakások, kaszálatlan kertek, libák, melyek megszokásból ugyanazon az utakon közlekednek céltalanul, elveszett gazdáikat keresve.

Voltak új arcok a faluban, de azok mintha csak pánikról árulkodtak volna. Azon töprengett, hogyan létezhet, hogy mindannyian öreg holdkórosokra hasonlítanak.

Mindezek ellenére meg kellett állnia, hogy jobban szemügyre vehesse őket. Különben hogy jöhetne rá, hogy mi is történik?

Odament az asszonyhoz, aki egy gesztenyebarna kabátba burkolódzott, amely túl nehéz volt erőtlen vállainak, úgy állt a bolt előtt, mintha olyan valakire várna, aki még a láthatáron sincs. Észrevette, hogy bizalmatlanul méregeti, gyanakvással, fénytelen szemeiben mintha valaki mégis meggyújtotta volna az elszántság apró lángját, de a kedvetlenségét, vagy a haragét is, amiért éppen őt szemelte ki.

„Mi történik?” – kérdezte békésen, lehalkítva hangját, hogy elfedje saját páni félelmének mély kanyarulatait.

„Semmi sem történik.”

„Hova ment mindenki?”

„Senki nem ment sehova. Csak jöttek. Különben is, mért engem kérdez? Szálljon le rólam. Kérdezzen valaki más. Talán többet tudnak.”

És elindult. Talán nem kellene elárultnak és elhagyottnak éreznie magát? Ő, kinek már a régi otthona sincs meg, ő, akinek Čandrlí kövei, a víz meg a fák is, melyek körülveszik, csak fennmaradt jelei a lét biztonsága utáni lehetséges vágyódásnak. Örökre el fogja veszteni azt a menhelyet, melyre ennyi éven keresztül nem volt szüksége? Mely most, hogy a teljes elvesztésének valós veszélye felmerült, nagyon fontos lett.

„Hogy van?”

Meglepte a hang, melyet, ha megerőlteti magát, fel kellene ismernie, egy idősebb ember, kinek arcáról a nehéz sors és az ellenségesség hiánya tükröződött.

„Jól”, örömtelien nézett a találkozás elébe, örvendve a megszólításnak. Kissé hiszékenyen, mint amilyen az ember lenni tud abban a pillanatban, amikor sikerül a szükséges megértés lehetséges nyomaira bukkannia.

Testvére az értelmetlenségben önként megadja magát.

„Biztos benne, hogy jól van?”

„Igen. Ennyire siralmasnak tűnök, hogy ezt kérdezi tőlem?”

„Hát”, mondta a régi idők lehetséges ismerőse – mint nehéz páncél, melybe ő akár ebben a pillanatban behúzódhatna –, „mért járkál körbe úgy, mint egy vak, aki nem mer újabb lépéseket tenni?”

„Az istenért, hát ezt meg hogy érti?”

„Maga attól a pillanattól kezdve, hogy meghalt az anyja, nem használta a szemét és a fülét. Vak rémülettel szeretett volna távozni és csak távozni. Ma, ennyi elveszített év után, újra azt kell látnom, hogy megfelelkezik a szeméről, most sem lát semmit, nemhogy megtanult volna figyelmesen hallgatni.”

„Mi az, amit látnom kellene?”

„Azt, hogy majdnem mindenki elhagyta Čandrlit, hogy egyszerűen nincsenek, hogy más emberekkel találkozik.”

„Maglehet, hogy számomra mindannyian más emberek. De ha már elmentek, mondja meg, hogy hova.”

„Elmenekültek. Biztonságosabb helyre, ami nincs. A régi helyekre rejtőztek az új és a váratlan rohama elől.”

„Mért?”

„Ne engem kérdezzen, mert nem rendelkezek mások feleleteivel.”

„Ön mért nem ment el?”

„Én boldog vagyok itt.”

„Én is”, mondta majdnem győzedelmesen mosolyogva. Még ő maga is meglepődött azon a lehetőségen, hogy ezen a helyen tulajdonképpen boldognak kellene lennie.

Csak hova, hova tűnt el mindenki?

Újra felébresztették a hangok, a hívások az éjszakában, a közeli titkos sutogások, az az érzése támadt, hogy világító macskaszemek figyelik a sötétből. Hallotta, ahogy a szél a fák ágait hajlítja, ahogy recsegnek az öreg fák megcsontosodott gyökerei, gyöngén megsejthette a hullámok becsapódását a partra.

Nem sokkal ezután még egyszer megérkezett Čandrlibe. Ez alkalommal átúsztta a Dunát, úgy, ahogy gyermekkorában tette, bármilyen félelem nélkül. Újra az alacsony növényzet között haladt, nem véve tudomást arról a tényről, hogy meztláb és nadrág nélkül van. Nyugodtan indult el, teljesen nyugodtan, reszketés nélkül, a ház felé, melyben született. Minden a helyen volt, mintha csak egy ártalmatlan pillanatra szaladt volna le a folyóhoz.

Egyáltalán nem lepődött meg, hogy a ház előtt egy széken ülő embert talált. Teljes nyugalommal közeledett felé. Amikor az ismeretlen meglátta, arca, melyet elborítottak a várakozás nyomai, egyszeriben felragyogott. Felállt, gyors léptekkel odalépett hozzá, és átölelte. Nem tanúsított ellenállást.

„Vártalak”, mondta megkönnyebbülve, mint aki már régen elvesztette minden reményét.

„Nem értem. Mért engem?”

„Vártalak.”

„Lehetetlen. Ez egyszerűen nem igaz. Ön nem tudhatja, ki vagyok én. Mért várakozna rám?”

„Vártalak”, mintha fenyegető visszhanggá kezdett volna változni, valamilyen távoli echóvá, melyet lehetetlen megállítani.

„Nem értem, fel nem foghatom. Nem tudom, mért. Tényleg, nem létezik semmilyen ok. Semmiképpen nem tudhatja, hogy ki vagyok, soha nem találkoztunk. Ezért az én érkezésemnek nincs jelentősége.”

Viszont, mikor ellenszegült a szívélyességnek, a várakozásnak és túlzott vendéglátásnak, az ismeretlennél ez valami fajta sértődöttséget és majdnem

valami eltitkolt haragot váltott ki. De az arcáról nem tűnt el az az elsődleges mosoly és a megkönnyebbülés.

„Ne játssz a hülyét. Itt ülök már hónapok óta, le nem veszem a tekintetemet a Dunáról. Téged várlak, megbeszélés szerint. És csak ezért vagyok boldog ennyi idő után, mert sikerült végül is eljönnöd.”

„Milyen megbeszélés alapján? Miért kellett eljönnöm?”

„Az istenért, hogy te milyen egy fura ember vagy. Hogyhogy miért? Hát hogy elvidd a dolgaidat a házból, és hogy te meg én szépen elbúcsúzzunk.”

„Nem értem, mért kellene elbúcsúznunk. Ez az én házam, és nem azért jöttem vissza, hogy elmenjek, hanem azért, hogy maradjak.”

„Lehetetlen. Mindenki elment. Ezért neked is el kell menned. Különben is, ne játssz a naivat, a ház úgysem a tiéd.”

„Hogyhogy nem az enyém?”

„Úgy, hogy így állapotunk meg. Hát Anasztázia nem tájékoztatott a részletekről?”

„Mi az, amit Anasztáziának el kellett volna mondania?”

„Hát, hogy a házat, egyeztetve veled, egy évvel ezelőtt eladta nekünk. Tulajdonképpen mi elcseréltük a házainkat. Ott van, nagyon elégedetten, veled ellentétben, az én régi házamban.”

„Ő azt nem tehette meg. Ez egyszerűen nem létezik.”

„De még mennyire, hogy létezik. A te felhatalmazásoddal jött, egy papírral, melyen minden rajta volt.”

„Semmilyen felhatalmazást nem adtam neki.”

„Nem tudom. És nem is akarom tudni. Örülök, no, hogy mégis el tudtál jönni, és hogy végre elviszed a dolgaidat, és elmész.”

Mladen még mindig nyugodtan állt, még abban a pillanatban is, amikor úgy tűnt neki, hogy az ember felemel valamilyen fehér ütletet, ami a lába előtt hevert.

„Mi bajod, ember? Ez az én házam.”

„Kérdezd meg Anasztáziát”, ez lehetett az utolsó, amit hallott, még mielőtt az ütés bekövetkezett volna. A másodperc tört részével azelőtt, még mielőtt leizzadva és kibíráhatatlan fejfájással felébredne.

Kinn, a szoba melegen kívül, a szél felerősödött. Ivott egy kis vizet az asztalon álló kancsóból. Még mielőtt újra lefeküdt volna, arra gondolt, hogy mindez csak egy rossz álom volt. A visszatéréssel járó megterheltség. Szorongás, nyugtalanság, előérzet. Csak ennyi. És semmi több. Talán.

Függőségek gyűjtője

A reggeli alatt a nyelve még mindig az álmokban van, mintha fojtogatná, mintha belegabalyodna a képekbe, és mintha az előbukkanó régi emlékek sűrű szövevénye kötné gúzsba. Ha a csömört, a betörő félelmet, valamint a szorongás és a bizonytalanság visszatértét egyáltalán emlékeknek lehet nevezni.

Csak ezek miatt hallgatag, bár szívesen kitálná Božo előtt évei leltárát, életmódját és hite minden elvakultságát. Melléfogásainak gyűjteményét. A hiábavaló várakozás, a csalódás és a félreismerés gyűjteményét.

Minden titkos reménye, mintha elfolyt volna a szeles éjszaka alatt, a reggel egy nyirkos pocsolyára hasonlított, melyben mozdulatlanul fuldoklott.

A várakozás ködös čandrlí partjai a néhai telephelyek szomorkás illatában fűdenek, szükségtelen, régi ócskaságokkal betemetve.

Mintha díszbe vágták volna magukat, a nyárfák tiszteletük tanújeként az ünnepélyes némaságban, a szél az éjszaka folyamán hirtelen elállt. A köd elnyelésükre készült. Arra, hogy elkeseredett és felkészületlen mivoltukban, a következő élet felsejlő árnyai elől, elmenekítse őket a lét színpadáról.

Ha nem lettek volna valamilyen távoli hangok, töredékek egy ki nem vehető beszélgetésből, melyek mintha egy elfelejtett televízióból hallatszottak volna. A televízió egész este képeket sugárzott, valószínűleg azt hitte volna, hogy azon az éjszakán átúszott a másik partra, a partra, melyen már semmi sem létezett.

Ha nem változott volna minden meg, akkor azt gondolhatná, hogy körülötte a gyermekkor tiszta, zöld és ismerős helyszínei, álmainak visszafogott öröme.

Többé már nem volt hova menekülni.

És mikor felkelt, tudta, hogy megindul fölfelé, föl a domb felé, a végső szembesülés háza felé, a páni félelmek eme homályos tükre felé. A ház felé, ahol a feledés az egyetlen menedék, ami hátramaradt. A mindenkitől való elfelejtettség. A titkok háza, a szerencsétlenné lettek čandrlí épülete, a sejtések forrása, az üdvözültek felé. A ház felé, melyben a titkokon és a szerencsétlenségen kívül semmi más sem létezik.

Újra a gyermekkor illatát érezte, amíg a domb felé vezető úton lépdelt. Újra egy halk hang hívogatta a ködös reggelbe.

Minden belesüllyedt a ködbe, a fák nyirkos törzseinek körvonalai sejlettek fel. Mint mindig, az évnek ebben a szakában varjak káromása hallatszott.

Ezek csak emlékek, nevek a múltból, pravoszláv nevek, katolikus nevek, a falusi futballklub csillagocskáinak nevei, kocsmai nóták, táncok, ügyetlen csokolózások a sötétben, a felnöves kapuiban való féktelen gyűrődések, nem meggyőző ellenkezések és mesterkélt nevetés, az első májusi fürdés, a

Dunába fulladások. Ezek csak mézeskalács szívek, amiket falusi búcsúknak árulnak. És a tökéletesség korai megsejtése?

A szokások, az eltávolodás, a pánik, a rejtélyes sóvárgás évei, melyek porként hullottak ki az ujjak közül. Ez az egész teher csak a kivehetetlen emlékek csendes hangja lenne?

És már fenn is van a dombon, hogy mint az elhibázottság ólomkatonája, egyszerűen ott találja magát a falak és rácsok mögötti világban, hogy mint hajótörött, kiúszhasson az elkeseredett nyomornak eme szigetére.

Hogy Aliz gyanánt átlépjen a tükör másik oldalára az elhagyottság, a feledés, az elhanyagoltság bűzébe, az elvetettek helyiségébe, a rabságba, melyet a külvilág épített ki, mint a fennmaradás egyetlen rendszerét.

Az orrlukákat húgy- és égszag ingerli. Mintha minden szobában a vég csendes tüzei égnének.

Nem kellett sok idő, gyorsan meglátta. A mennyezetet nézve ült, fejét hátravetette, a lepusztult kórházi szoba foglya, Anasztázia az ápoltak ruhájába öltöztetve. Az elidegenedés kérge.

Ahhoz a nőhöz hasonlatosan, aki törött távcsőn keresztül fonákjáról szemléli a múltat.

Elsírta magát a keserűségnek eme különös csontváza láttán.

A nő nyugodt maradt, összpontosított, mint a várakozás talapzatán. Csak a könnyek vallották az öröm megsejtését. Vagy a védekezés jelei voltak.

A más szobákból áthallatszó hangok felerősödtek, részeges nótázás, aztán lövések. A folyosókon egymásnak átordító egyenruhások mázskáltak szüntelenül. A nő nem mozdult. Mintha mindez szokványos jelenség lenne.

A szoba másik végéből szemlélte, mintha az eddigi életével futott volna össze, mintha saját magát látná az agyonmosott és szakadt kórházi köpenyben.

Anasztázia szelleme, mely felvette az ő alakját.

A gyengédség csontváza, mely az ő életét éli.

Még mindig mozdulatlan volt, csak szemlélni bírt. És hallgatni.

És látta, hogy a falon kiállítás készített, alatta pedig gyertyát gyújtott. Egy csomó kép egymásra ragasztgatva. A kék Tito, ahogy megüli zöld lovát, Krleža, aki egy fogadáson táncol, Koča Popović és Marko Ristić egymást átkarolva nézik a Száva forrását, Kardelj a szószéken kék ötágúval a homlokán. Mobiltelefon-hirdetések fedik a „Najlepše želje” csokoládé borítójának maradványait, egy felhőből Ivica Šerfezi mosolyog, Lola Novaković egy csokor lila rózsával, Nikola Karović mexikói kalapban és gitárral.

„Igen”, mondta egy bizonyos idő elteltével, „sok idő kellett, hogy eljőjj. Sok nap múlt el és sok könny száradt az arcomra. Itt az idő, mert ez a ház egy nagy óra, hogy csatlakozzunk a terápiás csoporthoz, és dominózzunk abban a helyiségben, ahol az összes páciens gyülekezik. Induljunk, mégis időben érkezettél.”

Szó nélkül nyújtotta a kezét, és elindultak a kijárat felé.

Pedig csak azt akarta tőle megkérdezni, hogy mért dobta el magától az életet. Tényleg ez volt az egyetlen módja annak, hogy megmutassa, komolyan gondolja? És hogy nem létezik más módja?

Az égés szaga erősödött. Egyes egyenruhás emberek megpróbálták meg-
többszörözni a létrejövő káoszt. Kiabáltak. Nem érte meg visszafordulni.

És már ereszkedtek is a Čandrli felé vezető ösvényen.

És itt is vannak. Mladen és Anasztázia a čandrli buszállomás rozszant fedele alatt. Míg fenn a dombon a lángok falánkul nyeldesik az elveszettek menedékének kiürített vázát. Azt a közös házat, mely láthatatlan szálakkal kötötte össze eddigi életüket.

Mindennek ellenére Mladennak nem sikerült megszabadulnia attól a gondolattól, hogy ugyanabban az időben sok más autóbusz-állomáson hozzájuk hasonlóan mások is ülnek, fogják egymás kezét nem is tudván, hogy mit tegyenek. Eltévelyedetten, elveszetten és elhagyottan.

Ki meri állítani, hogy nincs szimmetria a jelenségek között? Még mindig.

Mostantól újra gyakorlással kell majd az új életkörülményekhez szoktatniuk a testrészeiket? Mint a közlekedési baleset áldozatainak, mint a paraplégiasoknak, vajon nehéz út és az alaplépések elsajátításának hosszú folyamata előtt állnak? És fennáll-e a siker legkisebb esélye is?

Fennáll-e annak bárminemű esélye, hogy még egyszer felismerjék a városi reggelek váratlan párhuzamosait, a kísérteties kávézókat, melyekben az első reggeli italokat szokás fogyasztani, a sakktábla fölé görnyedő nyugdíjasokat?

Az istenért, ki engedett sötét függönyt a párhuzamos érzések ablakaira? Fennállhat-e bárminemű lehetőség?

A čandrli buszállomás rozszant fedele, melyet szisztematikusan nyelt el a köd, lassan a lehetetlenség utolsó bizonyítékává változott, végérvényesen annak az érzésévé, hogy ők ketten nem az érthető és közvetlen világhoz tartoznak, ahol a dolgok az eszelős következetesség szilárdságát birtokolják, és hogy ők csak egyesek az aszimmetria rájuk mért csapásainak áldozatai közül.

Lehet, hogy ez már a vég.

Amennyiben az elkövetkező órák, napok, melyek az utakon görögnek, az évek, melyek a nehézségek elől elbújnak, ha ezek váratlanul nem jutalmazták meg őket, a rendőrség, az adóhivatal, a katonák, a vírusok, az ideológusok ellenére, a nyomozóhatóságok bűze, az elmekórházak káosza, a hírszerző központok lármája ellenére is, a megértés ajándékával, mint egy váratlan csomaggal.

Vagy őket, vagy valaki mást.